NEMZETI NŐNEVELÉS.

XIII. ÉVFOLYAM. JANUÁR 1892. I. FÜZET.

TANÍTÓNŐ-KÉPZŐINK ÉS A KISDEDÓVÓNŐKÉPZÉS.

Asszonyom! Czikket kíván tőlem, a tanítónőket és a kisdedovónőket képző-intézetek egymáshoz való viszonyáról. Igaza van: az óvóképzés szervezése és a tanítónőket képző-intézetek tantervének szintén napirendre került módosítása elodázhatatlanná teszi a nőképzés e két intézete közt való szerves vagy külső kapcsolat, egyesítés vagy merev elkülönítés vitás kérdésének szakszerű tisztázását, mielőtt döntő elhatározásra kerülne e fontos ügy a kormánynál. Hogy a tárgyalásban részt juttat kegyed kisdednevelőnek is, már ez magában tanusítja a «Nemzeti Nőnevelés» helyes állásfoglalását, mely a kisdedóvónő- és tanítónő-képzés közt nem ellentétet, csak fokozati különbséget keres. Ezen az alapon a nevelő és oktató irány művelői testvériesen találkozhatnak; én is, ki a tanításnak csupán módszerével — az inductiv foglalkoztató tanításmóddal — bibelődtem nyilvánosság előtt, tulajdonképpen pedig a nevelés törvényeinek vagyok olyan a milyen kutatója, én is habozás nélkül sietek találkozóra a kisdedóvónő- és tanítónőképzés keresztútján.

Tekintélyes szakférfiak kívánják, (hogy szakértő hölgyek is csatlakoznának hozzájuk, alig hiszem), hogy a kisdedóvónő-képzés szerves összeköttetésbe kerüljön a tanítónő-képzéssel. Nevelés-oktatási érveket nem hallottam fölemlegetni ez álláspont támogatására; de azt igenis hangsúlyozzák, mily fontos czélszerűségi érdekek teszik kívánatossá a kisdedóvónő-képzésnek a tanítóképzés intézeteinek keretébe való beillesztését.

Sok az okleveles tanítónő, kevés a tanítónői állás; a tanítónők számát mérsékelni az óvónői pályára tereléssel lehet: képezni kell tehát meglevő intézeteinkben mind a két életpályára, és vál-

togató képzéssel is csökkenteni kell a tanítónők számát. Ez a számítás tisztán «nemzetgazdasági»; a «munkaerők megosztását», a «túltermelés» korlátozását czélozza, ügyet sem vetve a pædagógiai és didaktikai érdekekre. Hasonló nemzetgazda-irányzattal «kihasználása» terveztetik a képzőintézeti tanerőknek: miért ne taníthatnák ugyanazon képzőtanárok és tanítónők a kisdedóvó-nevelésre és az elemi oktatásra készülő növendékeket? mindössze csak egy mintaszerűen fölszerelt kisdedóvó-intézetről és egy kiváló szakképzett kisdedóvónőről kell gondoskodni». Apage Satanas! kiáltja unisono az óvó- és tanítóképző-intézetek tanári kara. A miniszteriumban tavaszszal tartott szaktanácskozmány siet is napirendre térni a kettős fokú (és eddig kettős irányú) képzés egybevonása fölött. De ugyancsak a miniszteriumból most őszszel oly hírek terjednek szét, hogy mégis meg fogjuk kisérleni a kisdedovónő- és tanítónő-képzés ily kombinálását.

Képzőintézeteinkre életfontosságú, miként fog e kérdés megoldást nyerni. Tekintsünk szét a számításba vehető esélyek tág mezején. Kalauzolásom talán elfogadható lesz, mert én már régideje nyomozom a kisdednevelés és népoktatás érintkező s elágazó útirányait: még 1883-ban javaslatba hoztam a kisdednevelők orsz. egyesületének közgyűlésén a kormányhoz fölterjesztett emlékiratba foglalni határozott azon módon, melylyel ha nem is szerves kapcsolata, de kölcsönhatásánál fogva üdvös állandó érintkezése volna biztosítva a két fokon azonos irányú képzésnek. Az egy évtized óta, de főleg az utolsó esztendő alatt megfigyelt fejlemények támogatják álláspontomat, melynek kisdedóvó-képzésre vonatkozó részét a «Kisdednevelés» f. é. jul.-okt. havi füzeteiben megjelent czikksorozatom fejtette ki, — a tanító-képzésre alkalmazását pedig Kegyed szives engedelmével itt vázolom, kijelentvén, hogy nem térek ki szükség esetén tüzetes kifejtése, megvitatása elől sem.

Tanítónőket képző-intézeteink épen nincsenek fölös számmal. Világért sem vonom kétségbe ama sokszor hangoztatott panasz alaposságát, hogy sok képesített tanítónő nem nyer népoktatási intézeteinkben alkalmazást; de ez a tapasztalati tény nem azt jelenti, hogy igen sok a tanítónő, hanem még igen kevés a tanító-

női állás. A tanítónő-képzés megszorítása helyett tehát a tanítónői állomások szaporítása sürgetendő. És ily sürgetés teljes meggyőződésem szerint eredményhez vezetne, népoktatásunknak mily kiváló hasznára, azt e lap olvasói előtt nem kell bizonyítgatnom. Kedvezőtlen előfeltételekkel bíró tankerületemben Háromszék vármegyében, négy év alatt 18 tanítónői állás szervezése részint bevégzett tényül, részint hivatalos tárgyalásokkal biztosítottan tanuskodik azon számításom alapossága mellett, hogy erélyes kormányi rendelkezés és az iskolafentartó egyházak főhatóságainak megfelelő megkeresése rövid nehány év alatt megkettőztetné a tanítónői állomások számát, a mikor azután mindjárt megszünnék a tanítónő-képzés «túltermelő» volta fölött való panaszkodásunk, és tárgytalanná válnék az a fenyegető veszély is, mely pedagógusainkat a tanítónőknek óvónőkül alkalmazása, óvónőinknek pedig preparandiáinkban való képzése tervével úgy megriasztotta.

Miben állana ez a veszély? Az óvodákban alkalmazott tanítónőkre nézve abban, hogy a kisdednevelőnői pályára való képzés idejénél kétszerte hosszabb előkészülésük mellett is képesítetleneknek, sőt sok részben képteleneknek tudván magukat, nem hivatásszeretet alapján foglalják el a kisdednevelő állást, hanem csak kenyérkereső kényszerűség folytán. Ezen más fokozatú (sőt ez idő szerint még más irányú, más módszerű) foglalkozást természetesen félsikerrel, kedvetlenül művelnék. Az óvodákat pedig e félsiker mellett balsiker érhetné abban, hogy a tanítónők az óvodában is tanítónők lennének: nem volnának képesek didaktikai tudásukat megtagadni, akaratlanul is bevinnék a doktrinákat a kisdedóvó-intézetbe. Ez a baj még a tanítónőképezdét végzett, de a hivatásérzet ösztönzésére kisdedóvónői gyakorlatot és képesítést szerzett kisasszonyoknál is elő fog mindenkor fordulni, — általános emberi, főleg pedig asszonyi és kisasszonyi tulajdon levén, hogy szerzett ismereteinket s mindent, a mi jót tudunk, ösztönszerűleg sietünk másokkal közölni; ez a közlékenység, tökéletesítési vágy veszedelem az óvódára, melyben nem az elérhető legtöbb, csak az elfogadható legkevesebb a mértéke ismeretközlésünknek.

És minő lenne kisdednevelőinknek a tanítónőképezdékben

való előkészítése óvóda-vezető pályájukra? Legyen elég a tanítónőképezdei tanári-kar kiegészítésére tekintélyes szaklapban javasolt, fentebb szószerint idézett tétellel szemben viszont csak egy sor idézetet mutatnom be leveléből azon szaktekintélynek, kihez e kérdésben bizalmasan fordultam. «A kisdedóvás belső dolgaival sem gyakorlatban, sem elméletileg sohasem foglalkoztam», ez volt a válasza tekintélyes képzőintézeti tanár barátomnak, ki pædagógiai szaklap szerkesztésével alapította meg jó hírét, és ki úgy a min. szakértekezleten, mint a közoktatási tanácsban befolyt az óvó- és tanítónő-képzés fontos kérdésének megoldásába. Igaza van: a tanítónőképezdei tanárok eddig nem foglalkoztak a kisdednevelés szaktudományának tárgyaival, t. i. nem oly mértékben és módon, hogy a váltig hangoztatott túlterheltség fokozása nélkül képesek lennének új tárgyak tanulmányozására s tanítására.

Ha a kétszeres munkára és félsikerre való megalkuvással koczkáztatható lenne is ily kísérlet az állami tanítónőképezdékben: mi történnék, mik történnének a felekezeti tanítóképezdéknél, melyektől megtagadható nem volna, az állam példájára a kisdednevelőnő-képzés tanítóképezdék által; holott ezek eddigi hivatásuknak sem felelhettek meg, az óvóképzésre való kiterjeszkedésük pedig a nevelési érdekek koczkáztatása mellett a nemzeti, állami czélok kellő szolgálására sem nyújtanának biztosítékot.

Keresnünk s találnunk kell ugyan kapcsolatot a kisdednevelőnőket és tanítónőket képző-intézetek közt, de korántsem a kisdedóvó-képzés, hanem a tanítónő-képzés érdekében. Két évfolyammal önálló kisdedóvó-képezdéket kell szerveznünk; a törvény is úgy rendeli, a kisdednevelés érdeke is így parancsolja. De ha a képzőintézetek e két fokát nem hozzuk is szerves összeköttetésbe, kapcsolatosnak kell magának a képzésnek lenni bennük. Ezt a kapcsolatot a módszerek közössége, vagy egyelőre legalább közeledése hozza létre.

Ily közeledés iskoláinknak is életérdeke. Mert elemi oktatásunk csak úgy lesz az emészthetlenségig túlterhelő doktrina-közlés helyett életteljes, közvetlen ismeret-közléssé s ez által nevelőhatásúvá, ha teljesen az induktiv foglalkoztató módszer alapjára helyez-

kedik. Az induktiv foglalkoztató nevelés- és tanításmód talaját pedig leggondosabban épen a kisdedóvóda műveli. A család és iskola e közvetítő intézete (mint azt már a három százados emlékben megdicsőülő Comenius tervezte a schola maternában) természetszerű átmenetet készít elő az elemi oktatásra. Tanítóképzésünknek tehát illő mértékkel és módon alkalmazkodnia kell a neveléstudomány legújabb vívmányához, a kisdednevelés renaissance-ában felújult közvetlen módszerhez.

Két fokú képzőintézeteink kölcsönhatását ez irányban akként vélném biztosíthatónak (s a növendékeknek tanulmányaik közben felismert hajlamukhoz s tehetségeikhez képest egyik vagy másik pályára idő, költség és tanulmányok kárba veszése nélkül való átlépését is elérhetőnek), ha a tanítónőket képző intézetek tantervének napirendre került módosításánál a képzés két fokán következő szervezés teremtene kapcsolatot, s illetőleg épen a fokozat megállapításával szabályozná közöttük a tagadhatlanul benső, de eddig kellő figyelemre nem méltatott viszonyt.

Nevelés, oktatás: e kettő az ismérve a kisdedóvódának és az iskolának. Ehhez képest az óvóképzésnél a *nevelés* és módszere a fő tudomány, a tanítónőképzésnél a *tanítás* és módszere. Ha a didaktikai szaktárgyakat és tanítási gyakorlatot áthelyezzük természetszerűleg a harmadik és negyedik tanfolyamra, a neveléstudományi tananyagot pedig szintén egész természetszerűleg a tanítónőképezde két első osztályában dolgozzuk fel: előttünk a Columbus tojása — — azaz hogy a két képzőintézet kapcsolata.

Kidolgoztam és közöltem a jelzett czikksorozatban a kisdednevelőnőket képző intézet részletes tantervét (a tanmenet híján) és heti órarendjét. A ki szíves megfigyelni az ott előtérbe nyomuló czélzatokat, látni fogja, hogy a két képzőintézet két évfolyama nem azonos ugyan (ki gondolna erre?), hanem egy nyomon járó, egy irányt és módszert művelő, és csak gyakorlati vonatkozásaiban tér el külön czéljához képest egymástól.

Hogy minél közelebb jusson e két-két évfolyam képzési eredményben is egymáshoz (a mi — ismétlem — iskoláinknak az érdeke), mindenesetre többet kell a kisdednevelés specziális tanaival foglal-

koznia tanítónőképezdéink két első osztályának. De ez nem jelent munkaszaporulatot, a mennyiben az általános ismeret-közlő tantárgyak legnagyobb része mellőzhető az első évfolyamokban, a didaktikai és methodikai képzés révén a két utolsó tanfolyamra szállva át. És most tanítási gyakorlatok sem foglalják a 2 alsó osztály idejét el: föltétlenül kivánatos, hogy a képzőintézeti növendék a nevelés «matériáját» a képzőintézettel kapcsolatban felállítandó kisdedóvódában lelje föl, s tanulmányozza.

Ha a két évfolyam iránya és tananyaga nagyjában hasonló, mi akadálya sincs annak, hogy az óvóképezdét végzett, de hivatást tanítónői pályára érző növendék átlépjen a tanítónő-képző III. évfolyamra, s viszont a tanítónő-képezde két osztályát végzett, de fölismert hajlama s tehetsége szerint kisdednevelőnőnek termett növendék fölkeressen törvény-kivánta félévi gyakorlatra egy nyilvános kisdedóvó-képezdét, s ott szerezzen képesítést s élethivatást. Ezek az átlépések fontosak ugyan, mégis kivételesek: fő az, hogy a tanítónő-képzés kiterjeszkedjék a kisdednevelés szaktudományára és gyakorlatára is, magának az elemi oktatásnak érdekében. Mert az elemi oktatás módjának az óvódai nevelésmódból kell kifejlődnie s hogy az ily tanítás rendkívül termékeny: népiskolákban alkalmazott kísérlet alapján tanusíthatom.

Kiséreljék meg Kegyetek is, Asszonyom, s látni fogják, hogy valószínűleg kevesebb, de semmi esetre nem több fáradsággal s fárasztással meglepő eredményt fog felmutatni úgy gyakorló iskolájuk oktatása, mint képzőintézeti tanításuk. Dolgozzák át tantervöket igy csoportosított évfolyamok és tananyag-beosztás szerint; mikor a heti általános órarerv megállapításához érnek, bizonyára részesei lesznek annak a megnyugvásnak, a mely osztályomúl jutott nekem is, midőn tanterv-javaslatom a heti általános órarerv tűzpróbáján keresztülment, s föltüntette, hogy az előirányzott jelentékenyen több szakképzést ugyanannyi tanerő kevesebb fáradsággal, még kevesebb fárasztással biztosíthatja.

Sepsi-Szt.-György. Eötvös Károly Lajos.

KÉZIMUNKA A NÉP ASSZONYAI KÖZT.

Tél van. Apró karikájú ablakaink alatt óriás pelyhekben pustol a hó, kályhánkban vigan pattog a fa. Épen elég világos van arra még, hogy lámpát ne gyújtsunk, s elég sötét ahhoz, hogy sem kézimunkát, sem könyvet ne vehessek kezembe. Révedezve tekintek ki a csillogó hóval borított utczára, önkénytelenül elmosolyodva, a mint egyik-másik esteli bandukoló az iskolásgyermekek készítette iszankodón váratlanul nagyot csúszva, kómikus ijedtséggel kapja feje felé karjait.

Amott megy az öreg Rébék néni a kenderszöszös guzsalyt hóna alá szorítva. Komolyan ballag, lába alá nézve, s monoton hangján folyton duruzsol valamit a mellette lépkedő Eszternek. S Eszterkém olyan alázatosan süti le fejét, mintha vizet sem tudna zavarni, pedig apró piros füle távoli neszt kémlel, s a mint a halk sarkantyúpengés nesze érinti, kendőjét egyenesebbre rántja fején s nyalkábban fogja a piros szalaggal körültekert guzsalyt. Öreg néném pedig prézsmitál tovább nagy lelki nyugodalommal, de ha nem csalódom hiába, mert a sarkantyú tulajdonosa mellettük elhaladva egyetértő pillantást vált Eszterrel s — bizonyos, hogy estére ott lesz a fonókában.

Guzsaly és szövőszék! Ez a mi parasztasszonyaink legnagyobb részének egyedüli kézimunkája. Mert nem minden vidék olyan szerencsés, mint a Kalotaszeg vagy a Szepesség, vagy a Bánát, hogy eredetileg őseitől örökölt kézimunkát (csipkeverést, himzést) folytathasson. Sőt majdnem azt merném mondani — nem tudom ezért a szerény véleményért nem törik-e be a fejem — hogy a valódi ősmagyar nép zöme sohasem is foglalkozott finomabb kézi-

munkával. Szerintem, a hol valóságos magyar eredetü nép készít e félét, mint pl. a *varrottast,* úgy azt valamikor régen a mellette lakó idegen nemzetiségtől leste el, s úgy szállt anyáról leányra, mindinkább átalakulva az illetők ízlése és nemzetisége szerint. Legalább erre vall az, hogy épen a magyar alföldön, hol a magyarság minden vegyülék nélkül tartotta fenn magát, nyoma sincs semminemü varrottasnak, csupán a subrikolás, mesterkélés legegyszerübb nemeivel találkozunk az ezerránczú gatyák szélén és ágyneműiken. Nem czélom keresni, hogy az idővel halt-e ki náluk a művészviesebb kézimunka, vagy pedig — a mit a körülmények sokkal valószínübbnek tüntetnek fel — sohasem is virágzott, de annyi bizonyos, hogy most a fonáson, szövésen kívül egyebet nem tudnak.

S még ezt is meglehetős primitiv módon gyakorolják. Tökéletesen megelégszenek vele, ha kendőikbe, abroszaikba, két, három fejtő csíkot beleszőnek, már a ki forgatásost is tud, mesternek tekintik. S még ezt is kezdik elhagyogatni. S nem is csoda. Ők finomat szőni nem tudnak; a boltokban a gyolcsot potomáron kapják, fehérebb is, könnyebb is mosni; az eredmény az, hogy a háziszőttes mindinkább háttérbe szorul, s már a parasztok is csak zsákokra, kendőkre, abroszokra, szalmazsákokra használják, de bizony ágyneműre, saját fehérneműjökre minél ritkábban, az már a boltból kerül ki. Más oldalról a fényüzés már a nádas házak fedele alá is bekapott, s ha a bankárleány valódi brüsszelit óhajt látni fésülködő-köpenyén; a középosztály lányainak szíve legalább is egy garnitura *à-jour* betétért dobog, úgy a leeresztett hajú Julcsák és Marcsák sem boldogok, ha legalább egy tuczat *einzetes* párnát nem szállíthatnak a menyasszony-ágygyal. A bankárkisasszonynak van pénze — megveheti; a középosztály hölgyeinek van ügyességük, szorgalmuk — megcsinálhatják; de Julcsának sem pénze, sem ügyessége nem levén, megveszi a leghaszontalanabb gépen szőtt rongyot, s ő veszít legtöbbet.

Pedig ráérne kivarrni vagy meghorgolni a párnabetétet, mely szivének egyedüli sóvárgása — arra is szüksége lenne, hogy kikösse harisnyáját, mely a hegyessarkú piros és fekete csizmák letüntével

létjogot nyert czipőnek elmaradhatatlan kiegészítő részét képezi — de hát nem tudja. S nem azért, mintha képessége nem volna rá, hanem mert nincsen, a ki megtanítsa nekik. Hajlamuk lenne rá, annyi bizonyos. Saját szemeimmel láttam, mikor fából faragott horgolótűkkel, rossz harisnyából kifejtett pamuttal a kert egyik zugába elvonulva két szolgálóm a horgolás miszteriumába igyekezett behatolni. Mikor aztán ez egyiket megtanítottam — első munkája egy zefiirpamutból horgolt kendő volt — általános derültséget keltett, mert a kávét tálczán hozva fel az alsó épületből hóna alá szorította a horgolást, s míg mi a kávét megittuk a betálalástól az asztalszedésig megkötött két sort.

Annyi bizonyos, hogy a legtöbb parasztlány rendkívül szeretne kézimunkát tudni s télen át, mikor a fonást, szövést bevégezik, nagyon is ráérne, de hát hol tanulja meg? —

Az iskolában, — hangzik a válasz.

Ott ugyan nem.

Az Alföld legnagyobb részén felekezeti iskolák vannak. Jól tudjuk, hogy nálunk a felekezeti tanítók zömének fizetése oly csekély, hogy a nagy többség egész családjával együtt a nélkülözéssel küzd. Hogy a kézimunka-oktatás kérdése is meg legyen oldva, a leányiskola tanítójának felesége van kötelezve arra, hogy hetenként egy délután a gyermekeknek kézimunkát tanítson. A legtöbb helyen annyira nyomorúságos helyzetben van a tanító, hogy egyetlen cselédet sem tarthat, s bizony ezeknél úgy megy a kézimunka-tanítás, mint a Dickens által halhatatlanná tett Squeers úr iskolájában. Ebben a kitünő intézetben az állattanról lévén szó, az ifjút kiküldik az ólba lovat vakarni, s Squeers diadallal fordul segédtanítójához, figyelmeztetvén őt a kitünő módszerre, mely az elméletet a gyakorlattal összeköti. Valljuk meg az igazat, ha jól körülnézünk — körülbelül ilyenforma állapotokat találunk nálunk is a felekezeti iskolákban — tisztelet a kivételeknek. Tanítóné asszony bejelenti, hogy szüksége lenne 10—15 leányra paszulyt válogatni. Tanító úr igen szívesen bocsátja el szárnyai alól a szelid csirkéket, hogyne, hiszen 100—120 gyermek levén atyai gondviselése alá csapva, őszinte örömére s nagy lelki nyugodalmára szolgál,

ha legalább 15-nek a terhét leveszik a nyakáról. Legalább ezek addig nem zavarják a többit. Ilyen módon aztán a háztartás különböző részeiben gyakorlati oktatást nyernek a tanulók s hozzá szerdán délután a kézimunkából is, a mikor tanítóné asszony egy ölbeli s esetleg két másik apró gyermekkel közéjük ülve iparkodik tölcséren töltögetni fejükbe a tudományt, melyhez maga sem ért. Vagy jobban mondva, ő megtud ugyan kötni egy-egy pár harisnyát, meghorgol nehány kis fejkötőt vagy reklit, de tanítási módszerről, neveléstanról még csak fogalma sincs. Tiszteletes uram kezébe nyomja a kézimunka-tanításról szóló vezérkönyvet, de azt felnyitva, üdvös borzadálylyal olvas belőle fokozatos haladásról, ütenyrendszerről, osztálytanításról, míg a magyar stil, népipar, stb. szavak tőle ugyan chinai nyelvén is lehetnének írva, akkor sem értene belőle kevesebbet. Így aztán nagyot sóhajtva teszi be a könyvet s neki fog a tanításnak természetes ellenségének tekintve az ötven-hatvan gyermeket, kik kötőtűikkel, horgolótűikkel csakis az ő boszantására vannak felfegyverkezve. Az óra elteltével pedig szívből fakadó hálaadással fohászkodik fel.

— Hála istennek! Elbántam velök mára.

S mi az eredmény? Bizony nagyon szomorú. A legtöbb gyermekre nem is kerül a sor egy délután, nem kerül pedig az idő rövidsége s a tanítónő gyakorlatlansága miatt, a ki egygyel-egygyel tíz-tizenöt perczig elbajlódik. A szülők pedig megunják a sikertelen tanítást, s mi könnyebb mint otthon fogni a gyermeket a kézimunka óráról, annál is inkább, mert odahaza is szükség van rá — hiszen libászlány is csak kell, — «aztán meg Pistukát is úgy elpesztrálgatja már a lelkem, hogy öröm nézni.»

Pedig ugyanaz a szülő felnőtt leányát kész drága pénzért taníttatni egy kis kötésre, varrásra. Ebből látszik, hogy nem csak rajtuk múlik el a kézimunkatanítás.

S ezt a viszás helyzetet igen könnyű lenne megszüntetni. Nem kellene egyéb, csakhogy a felekezetek is követnék az állam példáját s a leányiskola vezetésére minden községben tanítónőt választanának. Nem vesztenének vele semmit. Az a 300—400 frt fizetés, mely a családos néptanítónak épen csak arra elég, hogy

éhen meg ne haljon mellette, a magányos tanítónőnek még egészen kecsegtető kilátás, s míg tanítót csak a legrosszabbat kapják rá, addig a tanítónők közül kiváló képességűek is pályáznak. Régi dolog, hogy különösen a néptanítók közt általában véve kevés a valóban képzett ember, mert a legtöbb csak azért megy oda, mivel más pályán boldogulni nem tud — s ez természetes is, mert ki ennék száraz kenyeret, ha vajas kalácsot is kaphat. Fájdalom, de igaz, hogy a tanítói pályát, mely egyike a legszebbnek, legnemesebbnek, nagyon sokan tisztán kenyérkereseti eszköznek tekintik, s éhes gyomornál egyebet alig visznek hivatásának teljesítéséhez, lelkesedést minél kevesebbet. Ellenben a tanítónők közt gyakran kiváló szellemi tehetséggel felruházott nőkkel találkozunk, s ha ezek közül választanának a leányiskolához, a kézimunkatanítás kérdése könnyedén meg lenne oldva a nélkül, hogy az egyházközség nagyobb anyagi áldozatokkal terheltetnék.

Addig azonban míg ez megtörténhetnék, marad minden a régiben. A leányok hamarosan felfonván, felszövén a kevés lent és kendert, összedugott kézzel ülnek a suton, vagy pedig szomszédolnak; szimatolják, hogy merre lesz fosztóka, mert a fosztóka vége táncz, s így igen kedves a gyöngéd lányszíveknek. Az ifjú menyecskéket apró gyermekeik nyáron is otthon tartják a mezei munkától, s ilyenkor a bölcső mellett üldögélve ásítozzák keresztül a napokat, ruhájukat pedig pénzért varratják, mert egy *tüled álló bujbelin* vagy *lékrin* kívül egyebet megöltögetni nem tudnak.

Szomorú dolgok ezek bizonyára, s távol legyen tőlem a gondolat, hogy én javíthassak rajta egy szemernyit is. Én csak megláttam a hibát és bánkódom felette. De hát a svájczi havasokon nehány összeverődő hópehely odább gördülve mindent romboló lavinává lesz. Hátha az én szerény felszólalásom is nálamnál sokalta hatalmasabb egyének figyelmét felköltené, s azok erélyüket felhasználnák arra nézve, hogy a mi jó, tehetséges népünk asszonyainak dolgos kezei ne legyenek óraszámra pihenésre késztetve.

S tudom, hogy ez meg fog történni. Bízom Csáky Albin, a mi erélyes közoktatásügyi miniszterünk mindenre kiterjedő figyel-

mében, hogy egyszer csak egy szabályrendelet mint romboló lavina fog megjelenni a mi református felekezeti iskoláink felett, mely el fogja seperni az óraadó tanító*né*kat és kántor*né*kat, s helyükbe fog állítni képzett tanító*nő*ket, kiknek kezeikbe a kézimunkatanítással egész vidékek jóléte lesz helyezve.

K.-Tarcsa. Dr. Szabóné Illésy Piroska.

A ZRINYIÁSZ VÉDELME UTÁN.*

A Nemz. Nőnev. f. évi VI. füzetében megjelent nehány sornyi czikkem dr. Kerékgyartó Elek úrra *izgató* hatásu volt. A Zrinyiász egy más védője Berta Ilona urhölgy a VIII. és IX. füzetben alapos, beható, minden oldalu tanulmányozását ajánlja.

A két védő sehol sem látja a veszélyt, mely e kérdés fejtegetését szükségessé tette volt. Magam is a mondó vagyok, hogy nem jön a török. Itt csak ellenkező véleményekről van szó, melyek azonban nem elszigeteltek, hanem sokan osztoznak bennök mindkét részről.

Az alapos, beható, minden oldalu tanulmányozást ajánló védő a 359. l. így ir: «E fogyatkozások oly jelentékenyek, nyelvezete annyira távol áll a mai kor követelményeitől, hogy túlnyomóan idegen ajku növendékekkel magam sem óhajtanám tárgyaltatni.» Ezt mondtam magam is. Csak az kellett nekem. Itt a veszély. Tiz év óta tanitom nemzetiségi vidékeken a Zrinyiászt. E körülmény okozta felszólalásom.

Gyakran még azzal is küzd az ember, hogy valamely egyszerű elbeszélő költeményt felfogasson. Dr. K. E. úr szerint a müveltebb államokban a remekirókat még népiskolai növendékekkel is megismertetik és megszerettetik. Nem tudom, hogy micsoda csodatanulók lehetnek másutt; nem tudom, hogy miként történik ez a megismertetés. Valószinű, hogy a tanitók elhiszik, hogy a mit e

* Dr. Szántó Károly úrnak a «Zrinyiász olvastatása ellen» czimű kis czikke lelkes felszólalásra bírta dr. Kerékgyártó Elek úrat és Berta Ilona úrhölgyet. A tanulságos «védelem» után szót engedünk még dr. Sz. K. úrnak, ki a termékeny eszmecserét megindította, s ezzel a vitát bezárjuk.

tekintetben éreznek és tudnak, azt a tanulók is érezik és tudják. Én még azt is hibáztatom, ha valaki a felsőbb leányiskola IV. osztályában Kemény Zsigmond Arany Toldija című értekezését olvastatja.

Csalódunk, ha azt hiszszük, hogy a tanulók úgy fogják fel a Zrinyiászt, mint mi. Én nem szégyenlem bevallani, hogy IV. osztályos tanuló koromban nem fogtam volna fel abból a szempontból, melyért a védők annyira lelkesülnek. Azt hittem volna, hogy ott az emberek Paprika Jancsik módjára ütik-verik egymást. Még VIII.* osztályos koromban is inkább a tanárom szavaival dicsértem volna szépségeit; mert az még nem mind és nem mindig a tanulók sajátja, a mit szájuk elmond. Így csekélységem nem osztozhatik az első védő nézetében a 323. lapon: «Leányiskolákban a Zrinyiász, tekintve a női hajlamokat kiválóan alkalmas tananyag.» Továbbá 324. l. «Gyönyörködtető mivolta mellett könnyen megérthető is levén, belőle még a félénk természetű leányok is igen szépen felelnek. Mivel pedig az *előadáshoz* képzelődésünk is hozzájárulhat, lassankint a gyenge előadású is annyira neki bátorodik, hogy egy-egy jelenetnél mind tovább-tovább időz, több-több eszme ragadja meg és köti le figyelmét, *sorakoztatni kezdi a lényegest, nem tolja előtérbe a lényegtelent, huzamosabban fürkészi a cselekvés rugóit, néha még birál, következtet, ítél is, találóan összehasónlítgat s előttünk áll az öntudatos, az okosan gondolkozó leány.*» Bár nekem is ilyen esztergám volna, mely könnyen eléteremti az öntudatos, az okosan gondolkozó leányt. Én mint egyszerű ember, valamennyire ismerem még az «érettebb» női természetet is, mely nem szokta oly hamar sorakoztatni a lényegest, nem fürkészi a cselekvés rugóit; *inkább megelégszik az esemény szépségével, a képzetek sokasága foglalkoztatja élénk fantáziáját.* A nőiességre Kamilla lesz a legszebb példa úgy-e? Más időket érünk!

Toldiról nem szóltam. Nyugszik ő a III. osztályban. A felsőbb leányiskolák IV. osztályának olvasmányáról, a Zrinyiászról

* Nem mondhatja senki, hogy a leánytanuló korábban érésével szemben nem jártam el bőkezűleg.

volt szó. A felsőbb leányiskoláknak a Szervezet kijelölte olvasmányaikat, melyeket feltétlenül kell tárgyalni, tehát a felsőbb leányiskolákra az egyik védő kívánsága nem vonatkozhatik. Én is sajnálom, ha a tárgyalandó olvasmányokra, művekre nézve az összeköttetés az irányadó; *de hol?*

A védők sokat magyaráztak, a mit már mások is megmagyaráztak. Csakhogy én nem vagyok mindennel olyan könnyen készen. A kérdésben forgó mű erkölcsi értékét nem tagadja senki sem. Itt csak arról van szó, hogy a drága gyöngy tyuknak kavics is lehet. Annyira megy az első védő, hogy a Zrinyiász kedvéért az órák számát elodázhatatlanul szaporítani akarja. Nem fél a sokat hangoztatott túlterheléstől?

Az egyik védő szerint, ki a szépet, jót és igazat hangoztatja, a Zrinyiászból több részletet lehet mellőzni. A másik szerint a nagyszámú mellékcselekvény közül egy sincs fölösleges, sőt mindenik hozzájárul az egész teljességének létrehozásához. Szerintem, mivel a mű tökéletes szerkezetében minden oly fontos, a cselekvés összes szálai úgy össze vannak fonva, annyiszor történik utalás egyik énekből a másikra, hogy a Schlatter-féle iskolai kiadáson nehéz rövidíteni. Pedig a IV. osztálynak kevés az ideje. Az első védő a 325. lapon így ír: Higyjük (a Zrinyiász szerint higyük *) el már egyszer, hogy a jeles irodalmi művekben a legjelesebb nevelő eszközt bírja az iskola, ne bánjunk tehát azzal könnyelműen, felszínesen. A második is hasonlóképen: Inkább sehogy se tárgyaljuk a művet mint gyorsan, felszínesen. Ez utóbbinak 2—3 hónapnyi idő kell; csekélységem 3—4-t mondott szükségesnek.

Helyes az alaposságra törekvés. De mit látunk? Egyik-másik iskolai értesítő szerint annyit hisznek elvégezni egy tanítási évben, hogy az ember valóban kételkedik a dolog komoly lehetőségében s jobban bízik abban az értesítőben, mely a Szervezet utasításához ragaszkodva csak annyit hirdet, a mennyi ott ki van jelölve, mert az a hangoztatott jelszavak érdekében épen elég. Ez a védőket nem érinti.

* L. Simonyi A Magy. Ny. II. k. 251. l. higgyük.

Tudva van, hogy a felsőbb leányiskolák tanterve a Zrinyiászt azért vette fel, hogy a magyar eposzirodalom egyik irányát szemléltesse rajta. Egyébiránt első czikkem mellett maradok. Ha tőlem függhetne, «túlnyomólag idegen ajku tanulókkal» mutatványul pusztán részleteket olvastatnék a Zrinyiászból, az egésznek tartalmát pedig velősen összefoglalnám. Hibás volna az egész tanítás rendszere, ha egy műnek elhagyása nagy hézagot ütne. A szép érzéket minden tárgynak kell fejlesztenie. A mostani iskola baja, hogy sokat, sokfélét tanít; sokat tesz fel a tanulókról.

Izlésünk különbözik. De azért kár mindjárt veszélyről beszélni. Mindent be lehet bizonyítani. Azt is, hogy a tanulók lelkesülnek valamiért; hogy nagyszerű eredményt tüntetnek fel. Be lehet bizonyítani, hogy a tanulók nem lelkesülnek valamiért. Erre azt felelik, hogy a tanítóban van a hiba. Az esetek végtelenségében nem mindig a tanító a hibás, sem a tanulók, hanem egyéb is lehet.

Pozsony. Dr. Szántó (Fülei) Károly.

A MAGYAR ABC TÖRTÉNETÉHEZ.

Az ABCét ki így, ki úgy tanulta ismerni. Mint 4—5 éves gyermek gyakran csodálkoztam rajta, édes apám, anyám mi mindent tud kiolvasni a *Pesti Napló*ból. Édes anyám azután megmagyarázta ezt a boszorkányságot. Először a nagy P, azután az E, s így tovább a többi betüt is emlékezetembe véste az újság címéből. Írásom a czímbetük másolásán kezdődött; tehát a nyomtatott betük utánzásával. A betük összekapcsolása is símán ment s én sohasem dadogtam, hogy szótagokból szót üssek nyélbe. Kilenczen voltunk testvérek; mind anyánk ölében tanultunk s öt esztendős korunkban mind tudtunk olvasni, sőt írni is.

Nálam ezen kezdődik az ABC ismeretének története; s a hol a családban igazán törődnek a gyerekkel, ilyenformán kezdődik az máshol is. Nem illik bele az iskola módszerébe s a gyermek eleinte unatkozni fog, mikor társai a jegyek megismerésével bajlódnak; a szellemi munkához azonban aligha nagyobb nem lesz a hajlandósága, mert a családban igazán játszva tanult és csak akkor, ha kedve volt hozzá.

Az iskola azonban tömeggel dolgozik; átlaggal, nem egyéniséggel. A tanítás menete elő van irva; módját szabályok határozzák meg. Divata van az ABC-nek, mint akár a női ruhaviseletnek. Holnap rútnak mondják, a mit ma még szépnek találnak. Dévai *Biró* Mátyás betűztető módszerű ABC-jétől kezdve föl a hangoztató, meg az írva-olvastató ABC korának beköszöntéséig elég alkalma volt a tanítóvilágnak, hogy fejét törje, legkönnyebben, legalaposabban, melyik úton-módon érné el a czélját. A mai módszer megalakulásának történetéről egész monographiát írt *Bökényi* Dániel, a «Má-

ramarosi Tanügy» érdemes szerkesztője. S a ki culturalis törekvéseinket fitymálja, vegye kezébe ezt a füzetet, mely a magyar ABC- és olvasókönyvek fejlődésének történetét mondja el.* Látni fogja, hogy a nemzet jobbjai századok óta több-kevesebb szerencsével egyengették az igazi közműveltség útját, mely az ABC-én kezdődik.

Könyvét méltán koszorúzta meg a mármarosmegyei tanítóegyesület s őszintén örvendhetünk, hogy azt a szerző ki is nyomatta. De már az első lapokon szembetünik, hogy nem annyira tanügyi monografiával, mint inkább bibliografiai munkával van dolgunk, mely egyes könyvek beható, de kissé száraz ismertetése mellett itt-ott érdekesebb tanulmánynyá szélesedik ki. Helyenként nem csekély erővel és ügyességgel csoportosítja azon főbb elveket, melyek egy-egy kor tanítóvilágát vezették s melyek azután az országos történelem szempontjából is érdekesek.

Művének első 13 lapja csupa bevezetés és általánosság. Pár sorból áll az Árpádok korabeli elemi oktatás története, négy lapból az írás feltalálásának elmondása. A XV. századon kezdi összefüggőbben ismertetni az ABC történetét. Pedig elég szép történet *volna* ez még az 1549. évi olvasókönyv megjelenése előtti időkről is; csakhogy még *nincs megírva*. Becses művében *Kiss* Áron — szerzőnknek méltán nagyrabecsült mintája — ép úgy megiratlanúl hagyta azt, mint most maga Bökényi. Pedig ezt tőle kellett várnunk s várjuk is a második kiadásban.

Hiszen Ázsiából ABCés könyvet semmi esetre sem hoztak ugyan magukkal a honfoglaló magyarok, de hoztak ABCét s valamiképen mindenesetre értettek ahhoz, hogy betüiket másokkal is megismertessék. Módszerök annyiféle lehetett, a hány a betuismerő öreg; ha azonban így e módszert nem mutathatjuk is be, nem szabad ilyen — szélesebb alapon induló — könyvben megfeledkezni az ú. n. *székely*, vagy helyesebben *rovó-írás*ról; és pedig annál kevésbbé, mert a rovó-írás egy neme — a szerző által oly nagy

* *A magyar ABC- és olvasókönyvek történeti fejlődése* a legrégibb időtől napjainkig. Tanügyi monográfia. A Máramaros vármegyei ált. tanítóegyesület által pályadijjal koszorúzott mű. Irta *Bökényi* Dániel. M.-Sziget, 1891. Vider M. könyvnyomdájából. Ára 1 frt. — 8-r., XIV és 156 lap.

szorgalommal fölsorolt tan- és vezérkönyvek egész legiója mellett is — egészen korunkig fennmaradt. Mily hálás théma volna begyakorolásának módját, inkább fogásait megismerni s a még meglevő pásztorírás emlékeiből megmenteni annyit, a mennyit lehet; párhuzamba tenni a puszták tanulatlan fiainak rovó-írását a környező tősgyökeres magyar faluk betüismeretével. Hiszen a székely-írás ABC-jét a magyar irodalom az első módszeres ABC-ék kibocsátásával csaknem egyidőben kezdte tanulmányozni * s nem tudjuk, nem a sokszor tagadott magyar genius egyik nyilvánulása-e ez?

Szerzőnk néhány általánosságot mond az írás föltalálásáról; s e közben épen azon népekről feledkezik meg, melyeknek írása az elfeledett régi magyar íráshoz s vele az igazi magyar ABC történetének kezdetéhez egyedül szolgáltathat kulcsot. A szumériak turáni népe a Tigris és Eufrát partjain megteremtette az ékirást s Grotefend, Rawlinson, Oppert, Lenormant stb. nyomozásai eléggé megmutatták, hogy az ősi magyar írás mintáját Babylon és Ninive környékén kell keresni és kinn, a mongoloknál, kik ma is felülről lefelé írnak. Mivel vésték, vagy rótták betüiket, miként lehetnek oly kacskaringósak azok a székely betük, melyeket 1567-ben *Otrokocsi*, 1598-ban *Telegdi*, a mult század elején pedig *Bél* Mátyás mutatta be először? Kétséget sem szenved, hogy az ő ABC-jök a glagol, görög, gót stb. betük kombinációjából támadt s hogy meg sem közelíti az eredetit, mely a legegyszerűbb jegyekből állhatott. Ki merné pl. vitatni, ha még oly kegyeletes is ősei iránt, hogy azoknak a helyesírásban annyira kifejlett az érzékök, hogy még az összetett mássalhangzókra (*cz, cs, gy* stb.) is találtak jegyet s hogy a hangzók átváltozását, megnyúlását (pl. *e*-ről *é*-re) is híven és külön-külön jegyezzék? Azután meg a *sorvetés* is furcsa egy kicsit. A rovó-írás felülről lefelé halad, a székely — úgy, a hogy ma ismerjük — jobbról balra, a latin pedig, mely amazok helyébe lépett,

* E kérdéssel már 1873-ban foglalkoztam az «Athenæum»-ban (III., 3314—3310. hasáb) «Székely betük» czímű czikkemben. — *Hódoly*tól A székely vagy régi magyar írás eredete (Pozsony) s *Fischer*nek könyomatban megjelent tanulmánya a kérdést más oldalról világítja meg.

balról jobbra. Szent István idejében tehát három betümodornak kellett volna divatoznia nálunk, a mi talán mégis csak sok egy kicsit. Hátha még azt is hozzáveszszük, hogy a betüzéshez és hangoztatáshoz is értettek! A székelykedők pl. azt tanítják, hogy a régiek a *d*-t nem *dé*-nek, hanem *ed*-nek hangoztatták; s általában, hogy a hangzót előre s nem hátra helyezték az összetételekben. A segítő hangot sohasem hallgatták el (mint manap), hanem a mássalhangzó valóságos szótagszámba ment. Képtelen elvök szerint ezt a szót: «*kdvint*« (tnivdk), vagyis «kedve szerint», így kellene tagolnunk: *ek+e+ed+ev+i+ne+et* = *ekédevinét*. Mert arról, mily esetben szabad kimondanunk a mássalhangzók hangzóját, a XVI. század nyelvtudósai elfelejtkeztek.

Látni való ebből is, hogy a székely ABC kérdése szorosan összefügg a szerzőnk által nagy gonddal tárgyalt XVI. századbeli ABC-ék kérdésével s hogy épen azért a második kiadásban — melyet könyve megérdemel — ezzel bővebben is kell foglalkoznia. De azzal is, hogy a kereszténység fölvételével milyen változásokat okozhatatt a *latin ABC behozatala* s mint alakulhatott meg az *új magyar orthografia*. A Halotti Beszéden kezdve föl a mohácsi veszedelem koráig a magyar nyelvnek több írott emléke maradt reánk a középkorból s ez emlékekből, melyeket az akadémia kiadásában megjelent Nyelvemléktár közöl, mindenesetre össze lehet állítani a régi magyar ABC-ét, sőt tanításának *módjára* is lehet következtetni. De meg épen e korból, csak a budapesti országos levéltárban valami 30,000 eredeti oklevelünk van; s ezek közt feltünő számmal találhatók a káptalanok kiadványai.

A káptalanok oklevelei a pædagogusok figyelmét is megérdemlik. A káptalanok tagjai, a kanonokok tanították az írást, olvasást és egyáltalán az elemi iskolák s a trivium és quadrivium összes tantárgyait. Kétségtelen, hogy olyan kalligrafiára oktatták növendékeiket, a milyeneket okleveleikben maguk is használtak. S azt hiszem, meglepő eredményekre jutnánk, ha a káptalanok írásmintáit íratásuk kora s egyúttal azon vidékek szerint rendeznők, a hol az illető káptalanok székeltek. Igaz, hogy a középkorban megvolt az, a mi hiányzik ma, hogy t. i. az egész országban *egy jellege* volt

az írásnak; bizonyos árnyalatokra azonban itt is akadnánk s ezekből a betüíratás módszerére nem egy tekintetben következtethetnénk.

Különös figyelmet érdemelnek a káptalanok leveleiben elszórt magyar szók is; mert ezekből legbiztosabban deríthetjük ki a helyesírásnak a káptalani iskolákban követett alapelveit. S ha missilis (magán-) leveleink nagyobb számmal volnának a középkorból, ha tehát láthatnók azt, az iskolákból kikerült deákok és urak az életben miként alkalmazták a kanonoktól eltanult írásmódot, betűvetést és helyesirást, úgy meglehetős képet alkothatnánk arról, a középkori magyar iskolákban mint kezelték az ABC-ét. Mert hiszen a káptalani iskolák világszerte hasonlítottak egymásra; más országokban pedig, hol a műveltség-történelem sokkal fejlettebb, mint nálunk, ez iskolák szervezetét s a bennök uralkodott tanmodort, tanmenetet stb. már meglehetősen tisztába hozták. Sőt nálunk is van már némi előmunkálat. Szerzőnk művének pl. igen tanulságos része lett volna, ha — hogy épen nevet említsek — egyebek közt elolvassa *Horvát* Árpád «Diplomatikai irástan»-ának (Budapest, 1883) a magyarországi középkori oklevelek irásáról, az oklevelek orthographiájáról, olvasásáról, a rövidítésekről, mondatjelekről s az oklevelek nyelvéről szóló fejezetét. A majusculák, minusculák, a literæ longiores stb. igen tanulságos mintáit külön táblázaton is mellékli Horvát s e táblázatból sokkal érthetőbb lesz azután, a «minuta erecta» hogyan alakul át cursivirássá, scriptura neogothicává.

Mindez nagyon is a tárgyra tartozik; elhallgatásukkal úgy tűnnék fel a dolog, mintha ABC dariumok teljesen hiányzottak volna a magyar középkorban, holott tényleg nem hiányzottak. A papok és barátok főkép gyakorlati módon tanították az ABC-ét; de valószínű, hogy mintakönyveik is voltak s még valószinűbb, hogy a betűket táblákra rajzolták s hogy tanításukban a faliminták egy nemét használták. Krétával minden barátnak el kellett látva lennie s igy a fekete táblára való irás a tömeg tanítását is lehetővé tette. Természetes, de a Margit-legenda nyiltan is mondja, hogy az oktatás az ABC-én kezdődött s hogy azután könyvből tanultak

tovább a leányok. Szent Gellért legendájából is tudjuk, hogy az ú. n. fárai és monostori iskolákban a paraszt gyermekeket először imádságokra, azután ABC-re, énekre és számvetésre tanították. Dévai *Bíró* Mátyás e korra is gondolhatott, midőn azt írta, hogy «nem nagy dologgal ismerhetni meg egynéhány betűt».

Dévai nagy nevével kezdi meg *Bökényi* azt a munkát, a mit oly sajnosan kell nélkülöznünk a középkorról, t. i. a tanítás *módszerének* ösmertetését. Az «Orthographia Ungarica» — melynek csak 1549-ből való újabb kiadása maradt fenn, — az első betűztető módszerű ABC, Luther és Melanchton Fibelének követője. Iskolájához tartozik *Székely* István, *Bornemisza* Péter, *Gálszécsy* István és *Keresztury* Pál, kik kátéik előtt rendesen «a magyar írás, olvasásnak módjára» is tanítják vala «az kis gyermecskéket». Szinte csodálatos azonban, hogy szerzőnk megfeledkezhetett *Erdősy* (Sylvester) Jánosról, kinek «Grammatica Hungaro-Latina»-ja a gyermekek számára (in usum puerorum) még 1539-ben megjelent s ki a hangot értette ugyan a betű alatt, de ki azért mégis a betűztető módszer hívei közé tartozott. A betűket *szótevőkre* (vocales) és *mássalzengőkre* (consonantes) osztotta. A latin nyelv 23 betűjéből a magyar nyelv öt, illetőleg hét szótevőjét különböztette meg s mássalzengőit különböző jegyekkel vagy kettőztetéssel alakította. Ez utóbbiak kétfélék: *némák*, mint pl. b, c, d, f, g, k, p, q, t, mert szótevők hozzájárulása nélkül ki sem mondhatók; s *félszótevők*, mint f, l, m, n, r, s, x, melyek csak «felényi hatalmúak», mint a szótevők s olykor, mint pl. az l, m, n, r a rövid egybefoglalásban szinte elolvadnak. Ez az egybefoglalás (syllabizálás) pedig a kimondott betűk egybekapcsolásából áll. *Toldy* Corpus Grammaticoruma bővebb példákkal is megörvendeztetheti szerzőt.

Bökényi azután részletesebben szól *Amos Comenius*-ról, az első képes ABC írójáról. ABC-jéből már tizenkét év előtt közöltem mutatványt a «Nemzeti Nőnevelés»-ben.* Azt hiszem különben, hogy Comeniusról valamivel később kellett volna szólnia szerzőnknek, t. i. a hangoztató módszer történetében, melyet Szőnyi

* Amos Comenius, «Nemz. Nőnevelés», 1880, 34. l.

Nagy István «Magyar Oskolájá»-val (Kolozsvár, 1695) kezd, de egész joggal kezdhette volna Comeniusszal is. Szőnyiről igen érdekesen és tanulságosan ír (32—49. l.). Megemlítést érdemel az a föltevése is, hogy az 1681. évi debreczeni híres, de névtelen ABC-ét szintén Szőnyi *Nagy* szerkesztette, vagy legalább az ő hatásával készült s hogy a «Magyar Oskola» annak csak javított kiadása. Ennek bizonysága azon táblázat is, melyben 1549-től 1708-ig összehasonlítja a négy főbb tankönyv (D. Biró, a debreczeni ABC, Szőnyi és Tsétsi) ABC-rendszerét. Szőnyi követői közül még a pataki és Józsa-féle ABC-vel foglalkozik bővebben s megjegyzi (56. l.), hogy «e könyvvel záródik azon ABC-ink sora, melyek szerkesztésénél a syllabizálásra szolgáló résznek volt fentartva az első lap».

A könyv második, bővebb (56—156. lap) része a XIX. század pædagogusainak törekvéseit ösmerteti. *Simon* Antal sikertelen törekvései után, melyekről azonban méltán emlékezik a legnagyobb tisztelet hangján, *Zákány* József tette az első közeledő lépést az *írva-olvastatás* rendszeréhez, noha ő maga még a hangoztatást ajánlgatta. Úgy gondolom különben, hogy itt bizonyos hézag van az előadásban s hogy szerző — talán nagyon is mereven ragaszkodva a pályázat azon föltételéhez, hogy *könyvek*ről szóljon — az irodalmi mozgalmak megértését nehezítő módon mellőzte a Ratio educationis czímmel többször módosított utasítások rendelkezéseit. Pedig a könyvek maguk igen sok esetben csak óhajtást fejeztek ki s nem tüntetik föl egész híven az iskolák állapotát. Az iskolák tanítási szervezetét utóbb is (67—79. l.) inkább Edvi *Illés* Pálnak és *Warga* Jánosnak az akadémia által is kitüntetett tankönyvei alapján ismerteti. Eljárását eléggé megmagyarázza ugyan az a kényszerhelyzet, hogy röviden kellett írnia, másrészt azonban mégis ki kell fejeznünk azt az óhajtást, hogy a kormánynak s az iskolákat fenntartó hatóságoknak a módszerre, tanmenetre stb. vonatkozó rendeleteit összegyűjtse valaki s hogy pontosabban tanulmányozzuk már valahára a régibb iskolák naplóit is. Ehhez elég forrás van urbi et orbi. Hiszen a legkisebb kath. vagy protestáns egyházközség papjai is kénytelenek voltak külön könyvbe

bejegyezni az ú. n. currenseket, melyek a tanügyi kérdések tisztázásához igen sok adattal járúlnának.

A könyv részletesen ismerteti ezután az írva-olvastató módszerű ABC-ket, a fali olvasótáblákat s kifejti az újabb tanmódszerű ABC-és könyveknek a régiekkel szemben való előnyeit. Itt már napirenden levő kérdésekről s részben élő személyekről szól; a históriai szempontok háttérbe szorulásával azonban az én feladatom véget ér. Csak általában említem meg, hogy művének e része, ha szakkörökben itéletei itt-ott vitát kelthetnek is, igen jó kalauzúl szolgál az elemi tanítás mai állapotának megismeréséhez. A legnagyobb dicséretet érdemlik azon szakaszai, melyek egy-egy kérdés irodalmának bibliographiáját nyújtják; így kűlönösen is függelékben a módszertani értekezésekről, irányczikkekről, a vezér-, útmutató-, kalauzoló és segítőkönyvekről adott jegyzékei. Csak az a kár, hogy magában a szövegben is sok bibliographiai adatot közöl, a mi előadását nem egyhelyütt zavarja. A fejezetek beosztása nem elég világos mindenütt; ebben azonban része van a nyomdának is, mely czímbetűit változtatni szereti. A kiállítás különben becsületére válik Vider szigeti nyomdájának.

Bökényi e monographiát *Szilágyi* Istvánnak ajánlta, a szigeti lyceum nagytudományú igazgatójának, ki a munka megírására buzdította s ki az eredeti műveket rendelkezésére bocsátotta. Ennek köszönhetjük, hogy annyi új és becses adatot használt föl. Ismertetésemben én inkább csak annak jelzésére szorítkoztam, mi hiányzik még e műből; ha észrevételeket tettem rá, abban a tudatban tettem, hogy kiállja az a kritikát s hogy Bökényitől ezen a téren még sok szépet várhatunk. Ezt a könyvét is haszonnal forgathatja minden tanító s a tanügynek minden barátja.

Dr. Márki Sándor.

A TANÍTÓNŐK ALKALMAZÁSÁRÓL.*

Az elemi oktatás terén a lehető legnagyobb hatáskört óhajtaná Gréard a nők számára biztosítani. — A tantervet, tekintettel a franczia népoktatás törvényére, mely a népiskolai tanulónak már 11 éves korától megengedi az iskola elhagyását, túlhalmozottnak tartja. Szeretné, hogy a tanuló csak a nélkülözhetlen alapismereteket sajátítaná el, s az iskolából ne a megemésztetlen, túlságos ismeretszerzés okozta csömörlettel, hanem jó étvággyal távozzék, s később, midőn már az elmélkedés vágya és a tudás iránti őszinte érdeklődése felébredt benne, komoly továbbképzéssel tetőzze be alapismereteit; ez okból sajnálja, hogy a felnőttek oktatása kiment a gyakorlatból. — A tanítási órák közti megpihenéseket felette szükségeseknek tartja, mert sokszor épen azok a legjobban felhasznált perczek, melyeket az ügyes tanító czélszerűen el tudott sikkasztani tanítványai javára. — Az ismeretek alapos elsajátítására nélkülözhetlenek ugyan az ismétlések és összefoglalások, mégis ajánlatos itt is a mérséklet, mert a huzamos ismételgetés inkább zsibbasztó, mintsem értelemfejlesztő hatású a tanuló szellemi életére.

Az elemi iskolában még a fiú- és leánynevelés közt nem szükséges megkülömböztetést tenni, mert itt csakis azon alapismeretek közöltetnek, melyek egyik nemre nézve sem nélkülözhetők.

* Egy Párisban megjelenő pedagógiai évkönyvben, az Annuaire-ban, Gréard, az elemi oktatás főfelügyelője a szerkesztőhöz levelet intéz, melyben elmondja nézeteit a nőknek tanítónőkül és igazgatónőkül való alkalmazásáról. E levélből közöljük a föntebbi részleteket.

A leány- és fiutanulók lelki tulajdonaira nézve megjegyzi Gréard, hogy míg a leányban több a helyes tapintat, viszont a fiúnak biztosabb az ítélete. S míg a leány képzelete élénk, szellemi sikerei iránt többnyire közönyös, szive inkább másokhoz simulni vágyik, mintsem kitünni. És épen ezen lelki tulajdonok, támogatva a képzés- és hivatás-szeretet által, prédesztinálják a nőt a gyermekévek első vezetőjévé, úgy a leányok, mint a fiúk oktatásánál, nevelésénél.

S ezen küldetését nem is vitatja tőlük senki sem, csak a felsőbb oktatás- és intézetek igazgatásából akarják a jövőben is kizárni.

Ez esetekben Gréard is czélszerűnek vallja a férfiak közreműködését, mint a kik sikeresen betetőzik azt, a mit a tanítónők előkészitettek. Mindamellett erős érvek szólnak a tanítónő magasabb alkalmaztatása mellett. Szakismereteit a kifejezés határozottságával egészíti ki a férfi, az eszméket szélesebb alapon tárgyalja, az elmét a részletektől inkább az általánosítás felé terelvén, az ítéletet élesíti, a gondolkozás tehetségét erősíti. De azon erkölcsi tulajdonok, melyek a nőt alkalmassá teszik az igazgatásra is, magasabb forrásból erednek. — S ha nem is rendelkezik a szellemi vezetés ama fölényével, mely a férfiak kiváltságát látszik képezni, úgy pótolja azt ösztönszerű éleslátásával, veleszületett okos tapintatával, szeretetteljes odaadásával, melylyel inkább belopja magát a szivekbe, semmint uralkodik felettük, s mely őt kiválóan képesíti arra, hogy a közlendő igazságokat tudomására juttassa az ifjú lelkeknek a nélkül, hogy csak távolról is sértené azokat. Nevelőnek születik az ember!

A mi pedig a tanítónők kötelességérzetét illeti, úgy arról Veillard, a párisi iskolák felügyelő orvosa fényes bizonyítványt állított ki, mondván: «Ha tanítónő kér szabadságidőt, úgy azt feltétlenül meg lehet neki adni, mert ő erejének végső kimerüléséig dolgozik!»

Gréard tehát határozottan állást foglal a tanítónőknek igazgatónői alkalmaztatása mellett. — Ismeri a felhozható ellenvetéseket: hogy a nő rendeltetési helye az otthon, hogy nincs mit

keresni a nyilvános élet terén, hogy hivatása az alárendeltetés, hogy ítéletében megbízhatlan, hogy érzékenykedő, s mindezeknél fogva a kormányzásra alkalmatlan, végre, hogy szerepköre a férfiakéval megosztatván, a konfliktusok elkerülhetlenek. — Ezekkel szemben kérdi Gréard a férfiakat, ha vajjon olyan bizonyosak-e felőle, hogy ők mindenkor higgadtak, mersékeltek, és hogy ítéletük csalhatatlan? E tulajdonok nem képezhetik egyik vagy másik nemnek a kiváltságát. S ha egyrészt — a nőknél — félhetni bizonyos érzékeny idegességtől, úgy más részt — a férfiaknál — résen lehetünk az elbizakodottság hevesebb megnyilatkozásai ellen.

Minden az egyén helyes megválasztásán fordul meg. Az esetleges konfliktusok elkerülése érdekében pedig preciziáltassék a férfi- és nőigazgatók hatásköre akként, hogy, míg az igazgatók kezében meghagyatik az általánosan adminisztrativ ügyek vezetése, s a tanügypolitikával összefüggő kérdések tárgyaltatása, úgy a nők a leányiskoláknak kizárólag pedagogiai vezetésével bizassanak meg. S hogy a család se veszítse el igazgatónővé lett asszonyát, igazgatónőket csak a város belterületére lévő iskolákhoz nevezzenek ki, kültelekre ne.

Ma, midőn semmit sem kimélünk arra nézve, hogy a tanítónő alapos képesítésben részesüljön, hogy kötelességeinek öntudatára ébredjen, látóköre táguljon, s a reá várakozó kötelmek nagy felelősségét komolyan fontolóra vegye, ma már nem lesz nehéz dolog az igazgatónői állást hivatott egyénekkel betölteni. — Menynyi alkalma van már mint osztálytanítónőnek is e hivatalra készülnie! A tantestületi értekezleteken meghallgatta, s maga is hozzászólt a különféle pedagógiai vitatételekhez, mint vezető-tanítónő pedig nem egyszer jutott azon helyzetbe, hogy a csüggedőket bátorítsa, a félreértések okozta nehezteléseket kiengesztelje, és fenntartsa az együttműködés sikeréhez annyira szükséges közszellemet. — A tanítónő ismeri a hivatalos élet árnyoldalait, mert megküzdött állása terheivel, nélkülözéseivel, veszélyeivel, s keserű tapasztalataiból levonhatta jövőjére a tanulságokat. S végre is nincs okunk félni, hogy az igazgató és igazgatónő nem fognának egyetérteni közös hivataluk érdekei fölött akkor, midőn biztosak felőle,

hogy felsőbb hatóságaik őrködnek jogos tekintélyük megóvása felett. Valóban kevéssé megtisztelő az illetők önmérsékletére és egészséges gondolkozására nézve, hogy az illetékes körök ez irányban még csak a kisérletet sem merik megkoczkáztatni.

«Részemről — így végzi Gréard levelét — mindig sajnáltam, hogy az elemi iskolák vezető-tanítónői nem jogosultak a kerületükbeli iskolák látogatására, hol szellemük továbbterjesztésével előkészíthetnék utódaikat, és egybegyüjthetnék mindama erkölcsi tényezőket, melyek a népnevelés eszméjének fejlesztésére hivatvák. — «Csak egy kisérletet, egy szerény kisérletet tennének már valahol! Egyelőre beérném ennyivel is. — Hányszor nem rázzuk meg valamely meglevő intézménynek — hogy javítsunk rajta — előbb csak alapjait, óvatosan, gyengén, nehogy egészen halomra döntsük! S minél tovább élek, annál inkább belátom, hogy a bevett szokások tökéletesítése még a törvények változtatásánál is czélravezetőbb, mert én is Channing-gel tartok, a ki szerint a ráspoly eszközölte reformok becsesebbek azoknál, melyeket a fejsze végez.»

Budapest. Nemecskay Irma.

MONDÁINK NEVELŐ HATÁSA.

Mindazok, kik elég szerencsések környezetükben gyermekeket, az ég e kedves ajándékait birni, tapasztalhatták, hogy különös szeretet jeléül mesét kérnek a gyermekek, csodás dolgot az aranyhajú tündérekről, a vasorrú bábákról, a hétmértföldes csizmájú óriásokról. A gyermekek nagyobbja, 9—10 évesek, kérésökhez azonban még azt is hozzá teszik «de aztán igaz mesét mondjanak!»

Meséljünk igazat! Talán ép élettörténetünkből valamit, hiszen a múltakon révedezve, aligha nem tekinthetünk sok mindent csak mesének, mely ellen csupán a szív gyorsabb dobogása szólal fel.

De jó volna-e már gyermekeknek, 9—10—11 éveseknek igazi élettörténeteket adnunk? Helyes volna-e az illusióktól ily korán megfosztanunk az apró népet? Megtalálhatnák-e ők a nagy méreteket, a csodálni valót e történetekben, mi pedig szükséges a gyermekek elé vezetendő példákban? És mikor őket is itéletre hivjuk fel, jó volna-e az itélet tárgyául ép magunkat kitennünk? Általában, a szükséges távlat nélkülözése daczára tehetjük-e megbeszélés tárgyává az igazi élettörténeteket?

Nem.

Adjunk hát más tárgyat! Adjunk szép mondákat, regéket, melyeknek van némi történeti alapjuk, de a melyeket a nép szelleme, mely mint a gyermek a csodást szereti — költött vonásokkal fölékesített, esetleg a benne rejlő igazságot még élesebbé teszi.

Mondákat és regéket említek, hisz édes ikertestvérek ezek, annyira, hogy csaknem felcserélhetők. Felcserélte Bánóczi és ez ellen Beőthynek nincs kifogása. Később Kisfaludy Sándor balatonmelléki mondákat ily czímen ad: «Regék a magyar előidőkből» és

a mondát épen «agg-regének» nevezi. Arany János Keveházát hún regének nevezi, pedig e mű anyagát mindnyájan hún mondának tanultuk.

Igaz is, hogy a monda meg a rege egy anyán táplálkozik, a néphagyományon, tárgyuk is egy fajtájú s mindkettőnél a rend. kívüli, a csodás, a csodálatos a főelem s legfeljebb abban térnek el gymástól, hogy a regénél a költő élhet jogával, ha úgy tetszik, regényes szint kölcsönözhet, a mondánál pedig a hang naivabb, mondhatnám, hogy a monda több természetes komolysággal lép előtérbe, mint a rege. Legalább én ezt vettem észre.

De hagyjuk a szabályt, hiszen Madách Ádám — Kepplerjével szólva:

Kiben erő van és Isten lakik,
— — — — — — — —
Bár új útat tör, bizton czélra ér,
Művéből fog készítni új szabályt,
Nyűgül talán, de szárnyakúl soha!

Ezért mellőzöm én is a nyűgöt. Az ifjúságnak szárnyak kellenek!

Valjon már most a mondák szárnyak volnának-e? Nem. Hanem mindahhoz tartoznak, mi szárnyat ad, mi elevenit, érzékeltet, gyönyörűséget szerez.

Adjunk tehát mondákat, regéket a gyermekeknek!

Adjunk, mert ősrégi romhoz, valamely helyhez, forráshoz, emlékhez, vagy nevesebb lényhez kötve a gyermekek képzeletét soká foglalkoztatják, munkáltatják, megtermékenyítik.

Adjunk mondákat, mert az életből tárgyalnak jeleneteket, a melyek megtörténtek avagy megtörténhettek volna és így az életet másolják.

De ajánlatosak, mert csaknem minden rege és monda erkölcsi igazság megszemélyesítője és mint ilyen az elvontat érzékelteti. Olyan erejök van tehát az apró elbeszéléseknek, melyekért figyelmen kívül nem hagyhatók.

A mondák továbbá tanításunkat is élénkebbé teszik.

Van pl. Tompának a többek között egy kedves regéje «Vissz-

hang» a címe, melyben költői bájjal, a leghivebben tünteti fel a visszhang keletkezését és viszonyát a hanghoz. Mily felelevenítően hat már most a gyermekre, ha e kis apróságot a hangról való tanításunknál felhasználjuk.

Vagy tanítunk a selyemlepkéről. A legkedvesebb lepke életét, munkásságát ismertetve a gyermekek bizonnyal megszeretik, de ha most még azt is hozzáteszszük, mint hivta ki versenyre e szerény állatkát a művére önhitt pók és mint itéli a biró az elsőséget nem az önhitt póknak, hanem a szép és hasznos munkát végzett selyemlepkének, még inkább emlékökbe véső dik az, a mit a tanórán hallottak.

Vagy gyöngyvirágot gyűjt a gyermek, hogy nekünk kedveskedjék. Mi meg egyszer a mellett, hogy a lándzsás leveleket, fürtös virágokat, hagymagúmót ismertetjük, a mi egyébaránt mind igen hasznos, még azt is elmondjuk, hogy a rege szerint a kis, fehér virágok egy szomorú, elbujdosott királyleány könnyei, melyek a keresőt nyomára vezették és kivel máig is boldogan él, ha meg nem halt. Fogadom, hogy egész más szemmel fogja most már tanítványunk a hagymagúmókat és lándzsás levelet nézni.

És mit hisz a nép az árvalányhajról? Hogy egy jó, egy kedves, egy szép árvalány aranyhaja, melyet az irigy, gonosz mostohatestvérek levágtak, tudatlanságukban azt gondolva, hogy abban és nem a jó lélekben rejlik az erő, melyért árvalányt mindenki szereti.

Vagy vegyünk más térről még példát.

Vannak mondák, melyek vallásos-erkölcsös voltukban erősitik meg a gyermeket. Minő szép pl. Tompa «Jézus és a nép» című mondája, mely azt tanítja: Nem áldozat a jótétemény, — hanem irgalmasság. S míg a «Fekete kutya» czimü monda az istentelen ember büntetését példázza, «Galamboskő» czímüben a véginségben, éhhalállal küzködő IV. Béla királyt az Isten vendégeli meg.

Majd mikor földrajzot tanítunk, milyen jól fog egy-egy monda. Hiszen nekünk, meglett embereknek is kellemes valamely kiránduláson érdekes dolgokat hallani ép arról a helyről, hol vagyunk, bár tudjuk, hogy nem szó szerint igaz, a mit hallunk. — Vegyük pl. a Balaton ismertetésénél a sok hasznos tudnivaló mellé

a Balaton háborgásának, a kecskekörmök keletkezésének a nép hite szerinti magyarázatát, hiszem, hogy a tudós mosolyogna egyet, de a gyermeknek kellemes órát szereztünk és akkor bánthat-e a tudós mosolya?

Vagy Csősz árkát említjük. A ki látta, tudja, hogy ez a bevégzetlen emberi munka benyomását teszi a szemlélőre. Ez árok keletkezésének magyarázatát, ha a tudósok nem is, de az ott lakó költői nép megtalálta, t. i. Csősz csak úgy kaphatta meg Rád király leányát, Délibábot, ha Heves- és Borsodmegye határától hajón viszi haza menyasszonyát a Tiszáig. És Csősz hozzá fogott, de villám érte fele munkájában és Délibáb soha sem ment férjhez. Néha Délibáb az alföldön keresi mátkáját.

Ép ily érdekesek Tengerszem tündérnek viselt dolgai a Szt. Anna tavánál, ki hogy nem tarthatta meg mindvégig a tó közelében épült kápolna harangjának a szivét — elveszté erejét.

Az Olt és Maros édes testvérek, de Olt szilaj, heves, nem akar komolyabb testvérével Marossal haladni, sőt épen ellenkező irányba megy, hogy soha se lássa, de az út és idő, a nehézségek, mik útjában akadnak, fogyasztják tüzét és végül, ha sokára is, egy semleges területen a Dunában találkoznak.

De térjünk át a mondák legszebb, legtanulságosabb csoportjára, a történelmi mondákra: a hún, a magyar és a királyi mondákra. E mondák a történelem tanulására készítenek elő. Avagy képzelhető-e, hogy a kellő ihlett, emelkedettség volna a tanulóban a történelem tanulásakor, ha előzőleg nehány kiválóbb, szebb mondát nem tanítunk már a III., IV. osztályban? A mi történelmi mondáink a mi népünket annak az erős, életképes népnek mutatják be, melynek immár bebizonyult. A mi mondáink méltók arra, hogy a gyermekek első, legmaradandóbb történelmi benyomásait képezzék.

De a mondák nem csupán előkészítik a «múltak dalát, a történelmet», hanem némely állításunkat egy-egy történelmi alakról a legszemléletivé teszik. Pl. mindnyájan tudjuk, hogy Mátyás király igaz barátja volt a népnek. Már most, ha én ezt a gyermekek meggyőződésévé akarom tenni, elmondom azt a mondát, melynek címe

Mátyás király Gömörben vagy Mátyás és a kolozsvári biró és kérdem: valjon elfogják-e valaha feledni, hogy Mátyás szerette a népet.

Vagy hogy még Mátyásnál időzzem, elmondom, hogy akkor, midőn Mátyás Podiebrádot akarta legyőzni, egy cseh azt az ajánlatot tette, hogy Podiebrádot illő árért megmérgezi, így Mátyás gyorsan és biztosan czélt ér. Mátyás pedig méltó felháborodásában az undok ajánlaton így tör ki: «Nem méreggel, karddal szoktunk mi magyarok győzelmet aratni!» Ez is monda, de a ki tudja, hogy nem a mi nemzeti vonásunk az orvúl támadás, elhiheti, hogy Mátyás király csak így felelhetett. És e mondában a lovagias Mátyás és a becsületes magyar nemzet egy igaz vonása van megörökítve.

De nem folytatom példáim felsorolását, mert nem kimeríteni, csupán utalni akarok a mondák jelentőségére mindazoknak szíves megfigyeléséül, kik minden alkalmat megragadnak gyermekeik, tanítványaik lelkének nemes irányban való fejlesztésére.

És ha most azt kérdik, hogy okvetetlenül szükségesek-e is a mondák? azt felelhetem: Igen csekélyre szorítható össze mindaz, mi létezésünkhöz feltétlenül szükséges, főleg, ha a hiányzók tudomásával nem birunk. Ámde előttünk a kincs; miért legyen az holt kincs? — És ez a kincs nem teher az ifjúság lelkén. A mondák ismertetése nem történik egy végtében, túlnyomóan épen alkalomszerűen tárgyaltatnak és csupán a becsesebbjét hagyjuk fel megtanulni, esetleg egyik másikat irásbeli dolgozatok tárgyául használjuk fel.

Azonban a mondák és főleg a nemzetiek felnőtteknek is kedves olvasmány. És ezek között is, míg a hún mondakör hatalmasabb, merészebb, talán megrendítőbb tényekről regél, mint a magyar mondakör, ez reám nézve mégis kedvesebb, lelkesítőbb, hiszen Álmos és Árpádról, a honszerzőről tanít. Ezek közelebbről érdekelnek, lelkem mélyéig hatnak és velök foglalkozva, lehetetlen megtagadnom valami érzést, mit a bölcs gondviselés iránti mély alázatnak nevezhetnék és megnyugvás száll kérdő lelkembe e nép dele és alkonya iránt, mikor tudom, mily hajnala volt.

Nem hihetem, hogy Zalán futása még idegen nemzetiségűt is hidegen hagyhatna, hiszen hős nép igazságos küzdelme minden

jobb érzésűben rokonszenvre kell hogy találjon; nekünk pedig Zalán futása diadalok fényes sorozata.

Már pedig, ha mondák nem léteznek, hogy írja meg Vörösmarty e remek művét? S valjon Arany Buda halála, Keveháza, Hadak útja, mind meg annyi ragyogó gyöngye magyar irodalmunknak hogy áll elő? Ezeket a semmiből teremteni nem lehetett, ezekhez fényes múlt gyujthat csak szövétneket.

Szép és hasznos munkát végzett, ki a mondákat feljegyezte a hálás utódoknak, mert

«E mag — nem is gyanítva, —
Az évek barázdáin még sokszor újra kel,
Növelve bűbájos virágot,
A melyet ápolgatni fognak
Tovább regélő unokák a
Jövendő századoknak!»

Mindezekért melegen ajánlom felnőtteknek gyakori olvasásra Szathmáry Károly magyar mondáit, Tompa Mihály mondáit és regéit és serdülőknek, gyermekek részére Dr. Radó Vilmos «Magyar népmondák» cz. művét.

Kolozsvár. Pap Mari.

NŐNEVELÉSI SZEMLE.

Vaszary Kolozs primássá való kinevezése képezte kulturális tekintetben a közel mult hetek legnevezetesebb eseményét. E kinevezés örömmel töltötte el nemcsak minden katholikus, de minden magyar hazafi szívét, mert az új primás személye tisztelt és szeretett országszerte. Az örömnek, szeretetnek és tiszteletnek kifejezésével egymást váltak fel az üdvözlő küldöttségek a budavári primási palotában, s a küldöttségek tagjai mind felmagasztosult érzelmekkel s ujraéledő reményekkel hagyták el a nemeslelkü főpapot, ki a küldöttségeknek adott válaszában a kath. egyházi czélok megvalósítására való törekvés mellett minden nemes, hazafias és jótékony czél buzgó támogatását igérte.

A nőneveléssel foglalkozók lelkét is öröm és remény tölti el, ha a primási széken ülő bőkezű és nagylelkü főpapra tekintenek, kinek kétségtelenül legfontosabb feladatai közé fog tartozni egyházmegyéje iskoláit és nőnevelő-intézeteit fejleszteni és felvirágoztatni. Adjon a mindenható Isten neki erőt és egészséget nemes czéljainak megvalósítására, s engedje meg, hogy hosszú időn át kamatoztathassa eddigi fáradhatatlan munkásságával megszerzett magas tudását és tapasztalatait a kath. egyház és a magyar nemzet javára.

*

Bésán-féle ösztöndíj-pályázat. A tanító- és tanítónőképezdei növendékeket illető évi 100 frtos Bésán-féle ösztöndíjak hat állomására pályázat nyittatik.

Ezen állomásokra az országban lévő bármely tanító- vagy tanítónőképezde növendékei pályázhatnak valláskülönbség nélkül, egyenlő minősítés mellett azonban a nő-növendékek birnak elsőséggel.

Az illető folyamodó keresztlevelével, legutóbbi tanulmányi bizonyítványnyal, szülei vagyoni állapotáról, testvérei számáról, az esetleg már nyert ösztöndíjról vagy segélyről és erkölcsi magaviseletéről szóló iskolai, illetőleg hatósági bizonyítványokkal felszerelt és a vallás- és közoktatásügy m. kir. miniszterhez czímzett folyamodványok az állami képezdéknél az igazgató-tanácshoz, a többieknél pedig a képezde igaz-

gatójához 1892. évi február hó 1-ig, ezek által pedig Ráth Károly fővárosi főpolgármester urhoz, mint a Bésán-féle alapítvány gondnokához (lakik: Budapesten, IV. ker. Zöldfa-utcza 9. sz. alatt) 1892. évi február hó 15-ig terjesztendők.

Megjegyeztetik, hogy a folyamodványok magyar nyelven szerkesztendők s a nem magyar mellékletek hiteles magyar fordítása is csatolandó.

Hiányosan felszerelt vagy elkésve beadott folyamodványok tekintetbe nem vétetnek.

*

A VI. ker. áll. polg. isk. tanítónőképezdét és a vele kapcsolatos nevelőintézetet és nevelőnőképző intézetet a fényes Andrássy-utról más, az intézet czéljainak jobban megfelelő helyre szándékozik telepíteni az intézet sorsát szívén viselő vallás és közoktatási miniszter úr. A kitelepítési hely még nincs megválasztva, de az intézet jelenlegi épületének eladása már elhatároztatott. Tervbe van az intézetet a városon kívül tágas kertbe helyezni s az intézetben egyesített három külön tanfolyam számára három külön épületet emelni. A miniszter úr rajta van, hogy az alkalmas területet lehetőleg a város közelében találja meg, mert nem akarja az intézetet a művelődés nagy jelentőségü eszközeinek használatától (mint gyűjtemények, felolvasások, szinház) megfosztani. A főváros érdekében álló volna egy ilyen alkalmas terület felajánlása által a miniszter úr elhatározását megkönnyíteni, a mennyiben, ha az intézet a városon kívül helyeztetnék el, a bejárás a városi leánykák részéről teljesen lehetetlenné válnék. Sajnos a főváros már kevés ilyen alkalmas területtel rendelettel rendelkezik a város belső területén. Az intézet sorsa elé, a nőnevelésügy minden barátja érdeklődéssel tekint.

*

Hazai apáczaintézeteink fejlődése. Hazai apáczaintézeteink mind több-több jelét adják annak, hogy a kor követelményeinek megfelelő műveltségben tudják részesíteni a gondjaikra bízott leánynövendékeket. Hazafias főpapjaink áldozatkészsége folytán már több zárda, mint a temesvári, egri, esztergomi, a budapest-ferenczvárosi stb. polgári iskolát csatolt leánynevelő intézetéhez. Ez intézetekben ezután már mind több-több polgári iskolákra képesített tanítónő fog működni. Nem számítva, hogy a kalocsai polgári tanítónőképezdében évenként tanul és képesítést tesz nehány fiatal apácza, magánuton is sokan nagy türelemmel és fáradsággal készülnek évenként a köteles képesítő vizsgálatokra. Az Andrássy-uti tanítónőképző intézetben eddig a temesvári és kőszegi zárdákból, s az angol-hölgyek budapesti intézetéből tettek többen sikeres képesítő vizsgálatokat, s jelenleg a ferenczvárosi (Ranolder-intézet)

zárda tanítónői és a városligeti Sacre-cœure intézet tanítónői készülnek nagy szorgalommal a vizsgálatokra. Kívánjuk, hogy siker koronázza fáradságos munkájukat, melynek áldásos hatása iskolai munkásságukban a nemzeti nőnevelés fejlődésében kétségtelenül észrevehető lesz.

*

A Mária Dorothea-egyesület budapesti tanítónői szakosztályának deczember havi ülését valóságos ünneppé avatta dr. *Kármán Mór* előadása. A tagok és vendégek igen nagy számmal jelentek meg (ez ugyan a szakosztály ülésein már rendesen így szokott történni) és nagy figyelemmel és osztatlan tetszéssel hallgatták az érdekes és tanulságos előadást.

Dr. Kármán Mór ez előadásában, mint maga tréfásan megjegyzé, egy *elcsépelt themáról, a család és iskola* viszonyáról értekezett. Örömmel veté föl e kérdést nagyrészben nőkből álló hallgatósága előtt,mert e kérdés elcsépeltsége daczára sincs még végleg megoldva s előadó épen a nők, a tanítással is foglalkozó nők tapasztalataitól vár érdekes megfigyeléseket, melyek e kérdés tisztázására értékesíthetők lesznek. A kérdés szembe állítására az előadó két bölcsésznek, az ókor nagy idelistájának Platónak és az újkor kitünő positivista bölcsészének Comte Ágostnak nézeteit idézi. Plato az ember lelki tehetségei közül az észt tartván legfelsőbbrendűnek, az ember eszét kívánja mindenekfölött mívelni, s a nevelésre — minthogy a gyermeket érzelgőssé és önzővé teszik — káros hatásúnak mondja a családot. Ezért Platón a nevelést a család kezéből kiveszi s a gyermeket közös nevelőházakban kívánja neveltetni, hogy a gyermek ne tudja kinek a fia, csak azt, hogy melyik hazának a polgára. — Comte Ágost az ember lelki tehetségei közül az érzést emelvén a többi fölé, az érzőtehetség mívelését a családra, az anyára kívánja bízni, az ember teljes kimüveléseig. Az ifju részesül ugyan kiváló mesterek által oktatásban, de az leginkább magánoktatás, útmutatás a foglalkozásra, mívelődésre, melynek otthon a család kebelében kell végbemennie. — A mai kor sok vitatkozás daczára megegyez abban, hogy a nevelésben a családnak és iskolának egyaránt részt kell venni, mert a nevelésben a családnak és iskolának egyaránt részt kell venni, mert a nevelésnek ki kell terjednie az ember összes tehetségeire, melyek egymástól elszigetelten nem képzelhetők.

Hogy mily rész jusson a családnak e munkából és mily rész az iskolának ; ez ma is vitás, pedig ezt el kell dönteni, ha nem akarjuk, hogy az egyik azért tegye a másikat felelőssé, a mi az ő kötelessége. E kérdés megoldására meg kell figyelni, hogy mi indítja az embert arra, hogy utódait nevelje ? Az utódok tehetetlenségén és szánalomra méltó gyámoltalanságán kívül kétségtelenül az az isteni szikra, a mely a fenmaradásra, haladásra, tökéletesedésre indítja az embert. Az ember testi

halálával mindaz, a mit az ember tapasztalt, tudott, érzett, gondolt, elenyésznék, ha az ember módot nem tudna azt utódainak átadni. A nevelés azért két irányban működik. Egyrészt igyekszik átadni a növendéknek a megelőző korok tapasztalatait; a mit kétségtelennek s a nemzeti lét érdekében fontosnak, szükségesnek ismertek fel. Másrészt igyekszik a veleszületett istenadta tehetségeket fejleszteni és tökéletesíteni, hogy idővel a növendék képes legyen a nemzet szellemi közkincsét bármi csekély dologgal gyarapítani. A megállapított igazságok átadása az iskola feladata, az egyéni tulajdonságok fejlesztése a családé. Az egyéni tulajdonságokat az iskola nem fejlesztheti, mert nem áll módjában azokat felismerni; de időt és alkalmat kell adnia a családnak arra, hogy ezt a feladatát megoldhassa. Nem szabad tehát a családtól várni, hogy kezére járjon a feladatok elkészítésében, leczkék megtanításában. Mindezt el kell végeznie a gyermeknek az iskolában. A családra az egyéni tulajdonságok fejlesztésében úgy is nagy és nehéz feladat vár. És ez a feladat, minthogy az atyát a kenyérkereset nehéz munkája mind több és több időre vonja el a családtól, jövőben csaknem teljesen az anyára vár. Ez a dolog a nőnevelésre már ma fontos teendőket ró. Képesíteni kell a nőket az általános műveltségükhöz tartozó ismeretek közlése mellett főként arra, hogy az egyéniséget megfigyelni s mívelni tudják. A mit a lelki tehetségek megismertetésével s a lélek nyilvánulásainak megfigyelésére való rászoktatással lehet elérni.

Az érdekes előadás eme vázlatos ismertetése után felemlítjük még, hogy a szakosztály tárgyalta és elfogadta *Binder Laura* kolozsvári felsőbb leányiskolai tanítónőnek amaz indítványát, hogy a szakosztály a vall. és közoktatásügyi miniszterhez folyamodványt intéz az álló irásnak a leányiskolába való behozatala és a német — fraktura — irás kiküszöbölése iránt.

A budapesti tanítónői szakosztály legközelebbi ülése január 21-én lesz. Ekkor *Komáromy Lajos* tanár a fogalmazás tanításáról *Lederer Ábrahám* pedig a nevelés psichologiájáról fog értekezni.

*

A M. D. E. erdélyrészi Köre Kolozsvárott nov. 21-én tartott ülésének jegyzőkönyvi kivonata: Elnök: dr. Lázár Gyuláné, szül. Kasztner Janka. Jegyzők: Gutkowszky Józsa, Pap Mária. Jelen van 30 tag és a tanítóképző int. III. és IV. osztálya. 1. Jegyzőkönyv felolvasása, hitelesítése. 2. Kép. növendékek énekelnek. Sajka-dal Kückentől és népdal-egyveleg. 3. Némethy Lenke szavalja Vörösmarty «Szép Ilonkájá»-t. 4. Butyka Vilma titkár felolvassa a kör alapszabályait, melyet a kör elfogad és az anyaegyesülethez felküldeni határoz. 4. Határozza a kör, hogy az anyaegyesületnek jövedelmeiből kijáró részét 1892 január 15-ig

felküldi. 6. Elnök ismerteti a központ indítványait: könyvbirálat, nőnevelési int. ismertetése és az orvosok és természetvizsgálók Brassóban tartandó vándorgyülésén felolvasásul felvett tételek tárgyában. 7. Határozza a kör, hogy hangversenynyel egybekötött zártkörű tánczmulatságot rendez a tervbe vett bál helyett.

*

A M. D. E. ujvidéki tanítónő szakosztályának 1891 november 7-én tartott ülésén a folyóügyek mellett főtárgy volt Bréger Adél érdekes felolvasása a következő tételről: «Miként járjon el a szülő és tanító, hogy a leányt nőiességre s ebből kifolyólag az életben való boldogulásra neveljék.» A dolgozat a jelenlevő hölgyek egyhangú elismerését vívta ki, nemcsak élvezetet, de tanulságot is nyujtott, oly nagy körültekintéssel, volt az írva, s minden szavában az élet éber megfigyelője s a hivatott nevelő nyilatkozott. A dolgozat eszmecserét is keltett. A szakosztály a tagdíjakon kívül az anyaegyesületnek 10 frt adományt küldeni határozta. Tárgyalta a budapesti szakosztály indítványait, febr. 2-ára pedig ünnepélyes közgyűlés tartását határozta el.

*

Nők számára rendezett tudományos előadások. A M. D. E. budapesti tanítónői szakosztálya nők számára tudományos előadásokat rendez az egyesület javára. A rendező bizottság elnöke *Hampelné Pulszky Polixena* tagjai dr. Szabó József egyetemi tanár, Odor Emilia, Radnay Bella Sebestyénné Stetina Ilona és Thuránszky Irén. Az előadások tartására következő szakférfiak voltak szivesek vállalkozni.

Febr. 4-én Beőthy Zsolt dr. előad «A magyar renaissance irodalmáról»,
« 11-én Ballagi Aladár dr. előad «A magyar boszorkányokról»,
« 18-án Pasteiner Gyula dr. előad a «A képírásról»,
« 25-én Alexander Bernát dr. előad «A művészeti fantáziáról»,
márcz. 3-án Török Aurél dr. előad «A görög nők tipusáról»,
« 10-én Goldzieher Ignácz dr. előad «A mohamedán kalifátusok nagy korszakáról»,
« 17 én Lóczi Lajos előad «A kinai nőkről»,
« 24-én Keleti Károly előad «A népszámlálási mozgalmakról»,
« 31-én Wlassics Gyula dr. előad «A társadalom küzdelméről a viszszaesők ellen»,
ápril 7-én Pauer Imre dr. előad «A nő psychologiájáról».

Jegyek ára: egyesületi tagok részére ciklusjegy 3 frt, egyes előadásra 50 kr., nem tagok részére ciklusjegy 5 frt, egyes előadásra 1 frt. Női tanulók részére ciklusjegy 1 frt 50 kr., egyes előadásra 20 kr.

Jegyek az áll. polg. isk. tapítónőképző intézetben (Andrássy-út 65. sz.) kaphatók.

*

Egyetemi hallgatónők Bécsben. A bécsi egyetemeknek jelenleg több nő-hallgatója is van. Több angol és amerikai hölgyön kívül, a kik a közkórházban és poliklinikán látogatják a gyakorlati orvosi tanfolyamot, Toldt tanárnak boncztani felolvasásait egy gácsországi lengyel nő is hallgatja, kinek részére a boncztéremben külön asztal van berendezve a bonczolási gyakorlatokhoz. Egy másik lengyel nő a bécsi tudományegyetemen a bölcsészetet hallgatja, míg egy romániai tanítónő a philológiai felolvasásokra járván, különösen a germán szakmákban óhajtja magát kiképezni. E három hölgy egyetemi tanulmányai befejezése után Zürichbe megy a doktorátus elnyerése végett.

A bécsi orvosegyetemnek látogatója volt több hónapon át a varsói születésű dr. Mendelssohn Felicitas k. a., a ki két évvel ezelőtt Párisban szerezte orvosi oklevelét. Ez leginkább Widerhofer tanár gyermekgyógyászati klinikáján gyakorolt, s e napokban távozik Bécsből, Kairóban nyervén alkalmazást. — Az első orvosnő, ki az osztrák-magyar monarchia területén hivatalosan alkalmaztatott, a prágai születésű dr. Bayer kisasszony; ez huzamos ideig Bernben gyakorolt, a honnan a boszniai kormány részéről Dolnya-Tuzlá-ra kapván meghivást, ottani működését az új évben megkezdi. — Osztrák területen azonban csakis dr. Kerschbaumer orosz asszonynak van engedélye orvosi tudománya gyakorlására, és szemgyógyászati magánklinikája Salzburgban tényleg jó hírnévnek örvend.

*

GÖNCZY PÁL meghalt! Folyóiratunk jelen száma már ki volt szedve, részben nyomtatva, midőn a szomorú hírt vettük. Ez okból jelen alkalommal csak röviden s csak e helyen emlékezünk meg a gyászesetről. Ki volt Gönczy, mint pædagogus, mit és mennyit köszönhet neki nőnevelésügyünk is, azt folyóiratunk más helyen már méltatta és méltatni fogja. Most a szeretet, a tisztelet és hála, mely bennünket a megdicsőülthez fűzött, sokkal élesebben sajgó fájdalommá változott lelkünkben, hogysem szavakba tudnók azt önteni. Adjon a Mindenható neki, ki egy hosszú munkás életet szentelt hazája javának, örök nyugodalmat, családjának s az őt tisztelők nagy tömegének pedig megnyugvást és vigasztalást!

IRODALOM.

LEVELEK EGY TANULÓ IFJUHOZ, irta *Szitnyai Elek*. Budapest, a Franklin-Társulat kiadása. Ára?

Tanulságos — bár talán a tanuló ifjú izléséhez mérten nagyon is oktató modorban írt — ifjusági irat áll előttünk. Az előszó szerint «ezen levelek czélja nem más, mint érdeklődést kelteni a középiskola mindazon kérdései irányában, melyek mind a tanulókra mind a szülőkre nézve fontosak. Intelmek, tanácsok, buzdítások és útmutatások vannak a levekben letéve. Magában a levéliróban egy művelt, gondos, gyermekét igazán szerető apát, a fiúban engedelmes, előre törekvő felgimnáziumi ifjút igyekezett a szerző rajzolni. Minthogy e levelekben a szerző egyuttal azt is igyekezett kifejteni, hogy mily eljárást vár az iskola egyes esetekben a szülői a háztól, természetes, hogy szülők és nevelők is haszonnal s az ifjaknál nagyobb élvezettel forgathatják e művecskét, melynek tartalma 37 levélben a következő: A lét harczában a jobb győz. A figyelem fontosságáról. Az ó klasszikusok tanulmányozásáról. Experimentálás otthon. A német nyelv bírásának fontossága. A gyorsirászatról. Az olvasásra ajánlott jellemképző művek. A ruházkodás, divatbábok. Az ének és zene nemesítő hatásáról. A jó magaviselet. Hogyan olvassunk? A valódi hazafiság. Az iskolai barátságokról. Az okos szülő és az iskolai tüntetések. A regényolvasás következményei. A vallásosság érzelme. A kézimunka fontossága. Vizsgálatok előtt. A fájdalom nemesítő hatásáról. A pénzzel való bánás művészete. A rajztanulás fontossága. A bolondok között. (Látogatás a Lipótmezőn.) A napi lapok rendes olvasásának következményei. Geöthe bölcs mondásaiból. A vakokról. Egy hazánkfia afrikai utazásáról. A jó és rossz szavaló. A kisértetektől való félelem. Trefort Á. vezéreszméi. Színművek hatása, színházlátogatás. Az Adriai tenger partjain. Abbazia. Álom, visio, halluczináczió. Madách, Bulwer, Flammarion, Hartman E. az emberiség jövőjéről. Az egyetemi pályáról. Beszéd ő Felsége a király nevenapján. A pályaválasztásról. A legszebb protekczió. Mint a levelek tartalmából látható a csinos kiállítású könyvecske valódi kincsesbánya, mely iránt azonban —

ismételjük — szülőknek és nevelőknek több okuk van érdeklődni, mint az ifjaknak. *S.*

*

A «Journal of education» egyik legjelesebb angol tanügyi lap októberi számában, egy czikkecske jelent meg, *«Fröbel módszere a történelem tanításánál»* czím alatt. Azt hiszszük e czikkecske érdekes mind azok előtt, kik kisebb gyermekek tanításával, értelmük fejlesztésével foglalkoznak.

Tárgyát azon nagy jelentőségű eszme képezi, hogy nem csak a gyermekkertek tanulságos játékaiban, de az iskolai tanítás alacsonyabb fokán is lehetne egyszerű elmondás helyett valóságos *cselekedetek, párbeszédek* által vésni be a tanulók emlékezetébe a fontosabb történelmi eseményeket és jeleneteket. Nemcsak könnyebben megtartanák emlékezetükben ezeket, hanem figyelmüket jobban lekötnék és könnyű szerrel férkőznének be elméjükbe, mely az egyszerű elbeszéléstől nem ritkán elkalandozik.

A czikkiró a Fröbel gyermekkertek játékaiból indul ki, melyek mindegyike egy-egy kis dráma, és mint ilyen, nemcsak *egy* érzékére hat a gyermeknek, hanem úgy összes érzékeire, mint képzelő tehetségére; és megtanítja arra, hogy a gondolatnak ne csak szóval adjon kifejezést, hanem tettel is. Szerinte az alacsonyabb osztályoknak több tárgyára volna ezen módszer alkalmazható, de legfényesebb sikerrel a történelem tanításánál. Erre nézve a czikk írója több példát hoz fel, elbeszélve nehány jelenetet, melyeknek egy elemi iskolában volt tanuja.

E jelenetek sokkal inkább össze vannak forrva az angol viszonyokkal, semhogy úgy adnám vissza őket, mint az eredetiben vannak. Ha azonban az angol gyermek érdeklődését sőt lelkesedését az által kelti fel tanítója, hogy — természetesen megelőző szóbeli magyarázat és kikérdezés után, mintegy jutalmul, — megengedi neki, hogy Hódító Vilmos helyébe képzelve magát. annak nevében beszéljen és cselekedjék: miért ne élhetné bele magát, a magyar növendék Árpád, Szent-László, vagy Mátyás király szerepébe?

Az élénken leírt jelenet, melyben a 8—9 éves Arthur, György vagy Henrik király kegyesen lovagokká üti apró tanuló-társait, eszembe juttatta, hogy milyen élénken emlékezetükbe véső dnek növendékeinknek pl. a várkonyi jelenet, ha egyik mint Endre király várná sátrába öcscsét, Bélát, kit azonban hive figyelmeztet a függönyök mögött rejtőző gyilkosokra..... Mint igyekeznék a magyarázatot jól felfogni a másik, ha jutalmul, mint Zrinyi Miklós küzdhetne a török ellen, vagy — leánykák között — mint szent Erzsébet oszthatná az alamizsnát a szegények között!....

Kétségkívül, az ilyen s hasonló jeleneteknek — ritkán, s mintegy *játék képen, szünnapokon* alkalmazva, — megvolna a maguk üdvös hatásuk a növendékekre. Hogy az iskolában, a tanórában alkalmazva, mennyire mozdítanák elő az iskolai fegyelmet, és mennyire volnának beleilleszthetők a tanterv keretébe az iskolák mostani berendezése mellett, arról a czikk írója nem tesz említést.

Nem teszek én sem, minthogy saját tapasztalatomból nem beszélhetek és csak jövőben teszek erre nézve tanulmányokat. Ez azonban nem gátolhat abban, hogy, a mint én átvettem e gondolatokat a Journal of Education czikkéből, azonképen át ne adjam azokat a Nemzeti Nőnevelés olvasóinak. *Buzogány Mariska.*

*

A következő megrendelési felhivást vettük: «Megrendelési felhivás az *Üdvözlégy Mária* című, különösen a bold. szűz tiszteletére készült *imakönyvre.* Irta dr. *Walter Gyula.* Ötödik újból átnézett és bővített kiadás. Az esztergomi ftdő főegyházm. hatóság jóváhagyásával. Esztergom, 16 rét 576. lap. A szerző tulajdona. A mű már 20,000 példányban forog közkézen. Tartalma három részre oszlik.

Az első rész nyolcz értekezésszerű, nagy gonddal készült olvasmányt foglal magában, melyekben a bold. Szűz tiszteletére vonatkozólag igen sok érdekes és hasznos tudnivaló található. Némi tájékozásul szolgáljanak a következő czímek:

1. Buzditás a bold. Szűz tiszteletére.
2. A bold. Szűz követése.
3. Az ide vonatkozó ájtatosságok és imák története.
4. A Mária-Társulatok.
5. A vállszalagok ismertetése.
6. A bold. Szűz érme.
7. A bold. Szűz hazai és külföldi kegyhelyei.
8. Tiszteletének rövidebb gyakorlatai.

Bezárja az első részt a Mária-irodalom főbb termékeinek jegyzéke azok részére, kik a bold. Szűz tiszteletének egyes mozzanatai iránt bővebb tájékozást óhajtanak.

A második rész hat fejezetben a különféle imákat tartalmazza. Különös érdeket kölcsönöz a könyvnek, hogy egy mise-ájtatosságnál és több más iménál az eredeti latin szöveget is közli és magában foglalja a sz. Szűz egész zsolozsmáját, mely más imakönyvekben egyáltalán nem fordul elő.

A harmadik rész az énekeket foglalja magában.

Külső kiállítására nézve a legfokozottabb igényeknek is megfelel.

Kötései valóban oly mintaszerűek, hogy forgalomban levő imakönyveinket mind fölülmulja. Árai a legjutányosabbak. Finom angol-vászon kötésben, egyszerűbb díszítéssel 80 kr; gazdag tábla-aranyozással és aranymetszéssel 1 frt 20 kr.; Franczia minták után készült egyszerűbb bőrkötésben vörös metszéssel 2 frt; rendkívűl gazdag díszítéssel és aranymetszettel 2 frt 50 kr; a legelőkelőbb, eredeti franczia kötésben 3 frt. Valódi bagaria bőrben tokkal 8 forint.

Szerző a könyvet különösen karácsonyi, újévi, első áldozási, névnapi, bérmálási, vizsgálati stb. ajándék gyanánt ajánlja a szülők és nevelők figyelmébe.

Levélszekrény.

Tisztelt munkatársainknak és olvasóinknak folyóiratunk jelen évi első számának megjelenése alkalmából szives üdvözletet küldünk. Kérjük, támogassák folyóiratunkat az eddigi szivességgel, mert csak így lehet annak nőnevelésünk fejlesztésére üdvös hatása, csak így lehet fenmaradása jövőre is biztosított! — *H. J. úrhölgy Győr.* A kivánságot teljesíteni fogom, eddig betegség gátolt. — *W. E. úrhölgy Pozsony.* Olvasókönyvet még nem kaptam. — *G. S. úrhölgy Brassó.* Szeretném tudni mennyi van még a tanulmányból hátra, mielőtt az itt levőt közölném. — *N. J. úrhölgynek Budapest.* Dr. K. M. úr a tanitónői szakosztályban *ingyenes* előadásokat fog tartani *Herbartról. Vidéki tanitónő társaimat* tisztelettel kérem, hogy iskolájukra vonatkozó érdekes tudnivalókat folyóiratunkkal közölni szíveskedjenek. — *N. A. úrhölgy Ujvidék.* Az igért czikk nem érkezett meg; várjam a februári számra? — *E. K. L. úrnak Sepsi-Sz.-György.* Az érdekes czikket ez alkalommal is köszönöm. Szerk.